

Stefán Stefánsson - Sambandslögin (1908)

Útgáfa 1.0 af rafræna skjalinu

Þetta PDF skjal er hluti afraksturs skönnunar á prentuðu eintaki af téðu riti. Markmið þessarar útgáfu er að veita almenningi færi á að eignast sitt eigið rafrænt eintak af því án endurgjalds.

Skjalið er upprunalega birt á vefnum <https://urlausnir.is>. Þar má finna rafrænar útgáfur hinna bindanna og verða nýrri útgáfur af skjölunum í boði þar.

Takmörkun ábyrgðar

Höfundur skjals þessa afsalar sér allri ábyrgð, að því marki sem lög heimila, vegna beinnar og/eða óbeinnar notkunar skjalsins sjálfs eða afurða sem af því leiðir. Þó að stefnt hafi verið að því markmiði að skjalið endurspegli sem best innihald upprunalegu bindanna er hvorki hægt að tryggja né ábyrgjast að það hafi tekist. Framangreint á einnig við um efnislegt innihald prentuðu eintakanna sem skönnuð voru.

Höfundaréttur

Höfundur skjals þessa álitur að hvers kyns höfundaréttur á prentaða eintakinu sé útrunninn.

Hvers kyns höfundarréttur sem höfundur skjalsins gæti hafa skapað sér til handa með skönnuninni sjálfri eða öðru framlagi sínu til sköpunar þess, skal vera meðhöndlaður í samræmi við Creative Commons Zero höfundaleyfið (CC0 1.0 Universal eða síðari útgáfa þess).

Ábendingar

Séu ábendingar um mögulegar úrbætur á skjalinu er hægt að koma þeim á framfæri við höfund þess.

Athugasemdir um þessa útgáfu

Skannað var eintak í vörslu Landsbókasafnsins (geymsla 6).

Höfundur skjalsins: Svavar Kjarrval (svavar@kjarrval.is)

Sambandslögin.

Undirtektirnar. — Sjálfstæðiskröf-
unum fullnægt. — Ísland fullveðja
konungsríki í ríkjasambandi við
Danmörk.

I.

Ekkert hefir komið mér eins ó-
vart eins og undirtektir þær, sem
tillögur sambandslaganefndarinnar
hafa fengið hér heima. Eg hafði
búið við því, að flokksbræður mín-
ir tækju þeim fagnandi, en stjórnar-
menn létu sér yfirleitt fremur fátt
um finnast, en að því sem enn er
kunnugt hefir hið gagnstæða að miklu
leyti orðið uppi á teningnum. Margir
hinna vitrustu og ágætustu manna
í flokki stjórnarandstæðinga hafa
að vísu tekið tillögum nefndarinnar
tveim höndum, og þeim mönn-
um fjölgar áreiðanlega dag frá degi,
sem hallast á þá sveifina, en mót-
spyrnan hefir þó aðallega komið
frá þeirri hlið, stjórnarandstæðingar

hafa fundið nefndartillögunum flest og mest til foráttu.

Þegar betur er að gáð er þetta ekki svo undarlegt. Þessi flokkur hafði undanfarið haldið sjálfstæðis-merkinu hæst á lofti. Óánægjan með hið núverandi stjórnarfyrríkomulag (ríkisráðssetan, undirskriftin o. fl.) varð þess valdandi, að menn fóru að hugsa um að fá breytt hinum veila og ótrausta grundvelli, sem stjórnarskipun vor hvílir á. Í þingmannaförinni 1906 var þessu hreyft við Dani og tóku þeir því líklega. Svo kom „blaðamannaávarpið“ um haustið 1906, sem öll stjórnarandstæðinga blöðin auk Þjóðólfs undirskrifuðu. Upp frá því urðu sjálfstæðiskröfurnar hærri og ákveðnari eftir því sem á leið veturinn og hæst komust þær á Þingvallafundinum síðastliðið sumar.

Svo var sambandsnefndin skipuð. Þegar hún lagði af stað munu þeir hafa verið teljandi, sem gerðu sér vonir um mikinn árangur af þeirri för og kölluðu þetta hreina för-

sending. Sumir voru þeir og sem ekki höfðu neitt á móti því að svo yrði. Vildu helst að engir samningar kæmust á, bráður skilnaður var þeirra innilegasta ósk.

Þegar svo tillögur nefndarinnar birtast, verða auðvitað þessir menn æfir, finna þeim alt til foráttu og gera alt til þess að telja mönnum trú um að frumvarp nefndarinnar sje með öllu óhafandi, nefndarmenn hefðu svikið ættjörðu sína. Slæmur hefði Gissur verið, en hann næði þó ekki með tánum þar sem þeir hefðu hælana, nafnar hans ó hinir nýju. — Þeir eru þó tiltölulega fáir er láta sér slík orð um munn fara.

Aðrir voru þeir af stjórnaraðstæðingum, og þeir voru margfalt fleiri, þar á meðal flestir þjóðræðismenn og hinir gætnari landvarnarmenn, sem fegnir vildu að hagkvæmir samningar kæmust á, samningar sem fullnægðu að öllu leyti sjálfstæðis kröfum þeirra. Þegar þeir litu á tillögur nefndarinnar varð þeim auðvitað fyrst fyrir að athuga

grandgæfilega hvort ekkert væri þar, sem kæmi í bága við kröfur þeirra og þegar þeir svo þóttust finna eða var bent á eitthvert atriði, sem varhugavert virtist, fylltust þeir gremju við okkur flokksbræður sína í nefndinni, og varð það á að einblína svo mjög á gallana, er þeir þóttust sjá, að kostirnir hurfu þeim sýn, þeim varð dimt fyrir augum. Fyrir þetta eiga menn ekkert ámæli skilið, þvert á móti. Sjálfstæði ættjarðarinnar var orðið þessum mönnunum svo hjartfólgið áhugamál, að undir eins og þeir fá grun um, eða þeim virðist í fljótu bragði, að frumvarp nefndarinnar fullnægi eigi hinum ýtrustu sjálfstæðis kröfum, verða þeir frá hverfir því í bili. En menn átta sig brátt og við rólega yfirvegun og nýjar skýringar opnast augu þeirra smásaman og svo fer vonandi að lokum, að þeir og yfirleitt mikill meiri hluti þessarar þjóðar sér og skilur að frumvarp nefndarinnar felur í sér svo stórvægilegar réttarbætur fyrir land vort og þjóð, að

það væri blábert óvit að hafna því, eða stofna því í voða. Menn munu sannfærast um að fyrirkomulag það, sem frumvarpið gerir ráð fyrir, er eigi að eins auðsóttasta, heldur líka beinasta leiðin að því sjálfstæðis hámarki, er staðið hefir svo skýrt fyrir oss síðustu missirin og sem *vér aldrei megum missa sjónar á.*

II.

Eg skal nú reyna að gera mönnum ljóst að öllum meginsjálfstæðiskröfum vorum er fullnægt, ef frumvarpsuppkast þetta verður samþykkt.

Til þess að gera mönnum þetta sem ljósast tek eg hér upp *fundarályktun* þjóðræðisflokksins á síðasta þingi **um samningsgrundvöll í sambandsmáli Íslands og Danmerkur.** Valdir menn úr þjóðræðis- og landvarnarflokkunum höfðu samið tillögur til þessarar ályktunar.

- a. „*Ísland skal vera frjálst sambandsland Danmerkur í könu-
ungssambandi við hana með
fullveldi yfir öllum sínum mál-
um.*

- b. „Fela má þó Dönum að fara
 „með ýms mál fyrir Íslands
 „hönd, meðan um semur, þau
 „er eftir ástæðum landsins þyk-
 „ir gerlegt t. d. konungserfðir,
 „hervarnir, utanríkismál, mynt.
- c. „Öll önnur mál skulu Íslend-
 „ingar vera einráðir um með
 „konungi, og verða þau að sjálf-
 „sögðu ekki borin upp í ríkis-
 „ráði Dana.
- d. „Sérstaklega skal það tekið
 „fram, að auk þeirra mála,
 „sem nú eru talin íslenzk sér-
 „mál, skal áskilinn íslenzkur
 „þegnréttur; semja má þó svo
 „um að Danir fái að njóta
 „þegnréttar á Íslandi gegn því
 að Íslendingar hafi sama rétt
 „í Danmörku og Danir.
- e. „Fáni skal og vera sérstakur
 „fyrir Ísland, en til samkomu-
 „lags má vinna að ákveðið sé
 „að íslenzk skip hafi danskan
 „fána í utanríkishöfnum.
- f. „Rétt til fiskiveiða í landhelgi
 „hafa og Íslendingar einir, en

„með samningi má veita Dön-
 „um rétt til þeirra, gegn því
 „að þeir annist landhelgisvarnir
 „hér við land meðan þörf er,
 „eða láti önnur hlunnindi í
 „móti koma.

g. „Fé á konungsborð má bjóða
 „fyrir Íslands hönd að tiltölu
 „við fólksfjölda.“

Svo mörg eru þessi orð og má öllum ljóst vera að hér eru tekin fram öll þau atriði og allar þær meginkröfur, sem fram höfðu komið í umræðum og fundarályktunum um sjálfstæðismálið. —

Berum nú saman hin einstöku atriði þessa merkilega skjals og frumvarpsuppkast millilandanefndarinnar.

1. gr. frumvarpsins kveður enn skýrar á um frelsi landsins og fullveldi en a. liður ályktunarinnar því þar stendur: „Ísland er frjálst og sjálfstætt land, er eigi verður af hendi látið. Það er í sambandi við Danmörku um einn og sama konung“ . . ., „er eigi verður af hendi

látið“. Það ákvæði er til frekari skýringar á því að landið sé fyllilega sjálfu sér ráðandi, full sjálfseign, er enginn geti afhent öðrum og þó konungurinn t. d. leyfði sér eða neyddist til slíks, þá hefði það að lögum ekkert gildi gagnvart oss Íslendingum. Að landið sé fullveðja (*suverænt*) eða eins og að orði er komist í ályktuninni, „með fullveldi yfir öllum sínum málum“, er ekki að eins sagt berum orðum með orðunum »frjálst«, »sjálfstætt« og »óafhendanlegt« heldur gengur þetta eins og rauður þráður gegnum alt frumvarpið. — Skál hér bent á nokkur atriði.

1. Eftir síðari hluta 1. gr. semur landið við Danmörku, sem jafn rétt-hár aðili, um það hver af málum landanna skuli vera sameiginleg um óákveðinn tíma eða um stundarsakir.

2. Eftir sömu gr. er Ísland í *ríkja**-sambandi við Danmörku (*realunion*) og í nefndarálitinu er þetta áréttað með því að segja að Ísland sé með

* Leturbreyting gerð af höf.

þessu skipulagi sett jafn-hliða Danmörku *sem sérstakt ríki** (Stat).

3. Ísland er sett við hliðina á Danmörku í tignarnafni konungs.

4. Sameiginlegu málin talin upp og það eitt út af fyrir sig nægir til þess að sýna að landið er ríki.

5. Sérstakur fæðingjaréttur og

6. Æðsti dómstóll í landinu sjálfu.

Hvorugt þetta á sér stað í víðri veröld nema í sjálfstæðum fullveðja ríkjum. Aftur eru þess dæmi að smáríki, þó fullveðja séu, skjóti málum sínum til dómstóla annara ríkja.

7. Loks tekur 8. gr. öll tvímæl af um það að hér er um fullveðja ríki að ræða, og jafnrétthá með því að sérstakur gerðardómur er settur til þess að jafna ágreininginn milli landanna, um það hvort málefni sé sameiginlegt eða eigi og þann dóm skipar hvort landið jafnmörgum mönnum. Slíkt á sér hvergi stað er um ófullveðja ríki eða ríkishluta er að ræða. (Hver oddamaðurinn er, gerir hér engan grundvallar mun, svo framarlega að hann sé

eigi valdhafi í öðru hvoru ríkinu og því að líkindum vilhallur). Yfirríkið eða yfirríkisvaldið sker að sjálf-sögðu úr öllum ágreiningi milli þess og undirríkisins og þess úrskurði verður undirríkið að hlíta. En hér gat ekkert slíkt komið til greina, því hér er ekkert yfirríki, hið íslenska og danska ríki standa jafn rétt há hvort við annars hlið, undir einum konungi og með þeim sameiginlegum málum einum, er þau hafa orðið ásátt um. Sambandslögin skipa fyrir um samband landanna og hvorugt ríkið getur haggað við einum staf í þeim lögum án samþykkis hins, þau eru bundin hvort við annars vilja í því efni, og *yfir þeirra vilja er enginn vilji*. Þetta er aðaleinkenni fullveðja ríkis. Og svo fram- arlega að fullveldi Íslands skerðist nokkuð við þannig lagað samband, þá hlýtur hið sama að eiga sér stað um Danmörku. Þau eru þá bæði ófullveðja, en slíkt nær auðvitað engri átt.

Í b. lið ályktunarinnar er ákveðið

að fela megi Dönum að fara með ýms mál fyrir Íslands hönd *meðan um semur**. Þetta „meðan um semur“ ber víst að skilja svo, að hvort ríkið um sig geti sagt upp sambandinu um þessi mál eins og Þingvallafundurinn fór fram á.

Eftir 1. og 6. gr. frumvarpsins er Dönum *falið* að fara með hin sameiginlegu málin, sem talin eru í 3. gr., *fyrir vora hönd* og þeir taka það að sér.

Í 9. gr. er svo ákveðið að hvort ríkið um sig geti krafist endurskoðunar á öllum lögnum að 25 árum liðnum. Komist ekki samkomulag á eftir ítrekaða endurskoðun, getur hvort landið um sig sagt upp sambandinu um 5 hinna sameiginlegu málanna, og er því hvað þau mál snertir skýlaust framfylgt ákvæðinu „meðan um semur“. Verða þá tvö mál eftir, hervarnir og utanríkismál og svo að sjálfsögðu konungurinn eða konungssambandið og það sem beint leiðir af því. Þetta prent er

* Leturbreyting gerð af höf.

því ekki uppsegjanlegt að lögum og af því hafa menn dregið þá ályktun, að þessi mál, hervarnir og utanríkismál hlytu um allan aldur að verða á valdi Dana og vér hefðum afsalað oss öllu valdi og umráðum yfir þeim um aldur og æfi.

En þetta er hin mesta fjarstæða. Í 3. gr. 2 eru umráð Dana yfir utanríkismálunum takmörkuð að því leyti er til þjóðasamninga kemur, og strandvarnir eru eftir sömu gr. 4. tölulið greindar frá hervörnunum og eftir 9. gr. getum vér tekið þær að oss að öllu leyti, ef oss sýnist. Aðrar varnir koma oss lítið við. 6. og 7. gr. frumvarpsins gerir enn fremur ráð fyrir að vér getum tekið víðtækari þátt í stjórn og meðferð allra sameiginlegu málanna. Þessu geta Danir ekki afstýrt, nema með því að brjóta lög, en ágreiningur getur auðvitað orðið um það milli löggjafarvalda landanna hversu þessari sameiginlegu stjórn málanna skuli fyrir komið. En hvað sem því líður, þá nægir þetta þátttökuákvæði til

Þess að sýna að hér er ekki um neitt fult eða ævarandi umráða afsal að ræða í hendur Dana, annað afsal getur ekki komið hér til greina. Hér við bætist svo endurskoðunar-ákvæðið, sem er ótvíræður vottur þess, að ekki er ætlast til að lög þessi eða sáttmáli eigi að hafa ævarandi gildi hvorki í heild sinni eða einstök atriði hans. En þótt engu þessu, sem hér er talið, væri til að dreifa, þá ætti að nægja að benda á það, að Danir fara með hervarnir og utanríkismál *fyrir vora hönd* ekki síður en önnur sameiginleg mál, þau eru því íslensk mál engu síður en hin, en sá er munurinn að þau eru falin þeim til meðferðar um óákveðinn tíma. Vér hljótum því að hafa rétt til þess að heimta þau af þeim þegar vér af einhverjum orsökum finnum oss knúða til þess. Þeir sem halda því fram að Danir hafi rétt til þess að hafa á hendi meðferð þessara mála að oss nauðugum, hljóta líka að játa að vér höfum rétt til þess að neyða þá til að fara með þau

um aldur og æfi, hvort sem þeim líkar betur eða ver, og hve mikil óþægindi og kostnað meðferð þeirra hefir í för með sér. En hvorugt nær nokkurri átt, þegar um frjálsa samninga fullveðja og jafnrétthárna aðila er að ræða.

Eftir því sem hér er sagt að fram-
an, verð eg að líta svo á, að það sé í raun og veru mjög lítilsvert hvort það er tekið fram í lögunum berum orðum eða eigi, að sameiginlegu málin séu uppsegjanleg; þau hljóta að vera það eftir anda og öllu eðli laganna.

Eg verð því að álíta að a. og b. lið ályktunarinnar sé fullnægt í frumvarpi nefndarinnar og í stuttu máli sagt er öllum hinum öðrum ákvæðum ályktunarinnar fullnægt með frumvarpinu lið fyrir lið, nema hvað nefndin hefir komist að miklu betri kjörum um konungsmötuna, en gert er ráð fyrir í g. lið ályktunarinnar, þar er búist við að hún verði ákveðin að tiltölu við fólksfjölda, en eftir frumvarpinu er hún greidd hlut-

fallslega eftir tekjum landanna. Munar það svo tugum þúsunda skiftir. Geta menn nú borið saman ályktunina og frumvarpsuppkastið og sannfært sig um að hér er farið með rétt mál.

Úr því verður örðugt að ásaka okkur sexmenningana. — Við unnum störf okkar sem Íslendingar, með frelsi og sjálfstæði landsins okkar fyrir augum og *ekkert annað*. Flokkskappið og allar erjurnar og úlfúðina skildum við eftir heima. Við vorum ekkert að metast um það hvaða flokki þetta eða hitt væri að þakka eða kenna. Við reyndum allir að komast sem lengst, ná sem mestu aftur af því frelsi sem þjóðin hefir verið að glata sjálfrátt og ósjálfrátt síðan 1262 og fram að 1874. Fyrir þetta eigum við ekkert hrós skilið, því það var heilög skylda okkar. En þjóðin ætti að fara að dæmi okkar og láta ekki flokks-hatrið blinda sig eða trufla í þessu máli, því það er sannfæring okkar að þjóð vor hafi nú, eða réttara sagt

geti nú öðlast meira og margfalt tryggara sjálfstæði en hún nokkuru sinni hefir haft frá þeirri stundu að forfeður vorir unnu það óheilla- verk að ganga á hönd Hákonni hin- um gamla og gamli sáttmáli var ger.

Þessi sannfæring mín styrkist dag frá degi og eg hefi aldrei fundið það betur en nú „að öll góð mál þola eldraun mótmælanna“ eins og einn vinur minn og mótstöðumaður frumvarpsins sagði við mig ný- lega. Og það traust hefi eg til heil- brigðrar skynsemi allrar alþýðu að hún snúist á þetta mál „með einu samþykki“.

Akureyri 12. júní 1908.

Stefán Stefánsson.

